

A RENDŐRI INTÉZKEDÉSEKSEL SZEMBEN TÁMASZTOTT SPECIÁLIS IGÉNYEK EGY MÁR ASPEKTUSBÓL

583.000. Az, hogy ez nagy szám vagy kicsi az mindig attól függ, hogy mi áll e szám mögött, igazából mit is hivatott mérni. Akkor, amikor az internet „Google” keresőjébe beírtam azt a kifejezést, hogy „rendőri intézkedés”, 0,08 másodperc után ezt a találati számot kaptam. Úgy gondolom, hogy ez kellően magas szám ahhoz, hogy különösebb indokolás nélkül kijelenthessem, hogy a rendőri intézkedések ma „kirakat témáknak” tekinthetők, kellően népszerű foglalkozni velük az újságíróknak, médiaszakembereknek.

A rendőri intézkedések fajtáit, azok meghatározását a rendőri alapjogszabály, a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (a továbbiakban: Rtv.) V. fejezete részletesen tartalmazza. Az intézkedési kategóriák közül a nagy nyilvánosság kiemelt érdeklődését azok az intézkedési fajták érdemlik ki, amelyek az Rtv. 33. (Elfogás és előállítás); 34. (Elővezetés); 35. (Idegenrendészeti intézkedés); 37. (Biztonsági intézkedés); 38. (Közbiztonsági őrizet); 39. (Intézkedés magánlakásban és közterületnek nem minősülő egyéb helyen); 44. (Közlekedésrendészeti intézkedés) szakaszaiban rögzítettek.⁴⁰³ Itt meg kell azonban jegyezni, hogy -a hivatalos meghatározásoktól eltérően- a köznyelv rendőri intézkedésként aposztrofálja az Rtv. VI. fejezetében foglalt kényszerítő eszközök alkalmazását is, sőt hajlamos arra, hogy általában bármilyen rendőri „fellépést” intézkedésként kommunikáljon, amely felfogás szofisztikai értelmezésben talán helytálló is lehet. Én ezekkel az intézkedési fajtákkal most közvetlenül nem kívánok foglalkozni. Azt azonban előrebozsátom, hogy későbbi megállapításaim – bár talán nem annyira meghatározóan – e rendőri „intézkedési” kategóriákra is igazak lehetnek.

A rendőri intézkedések közül az állampolgárok leggyakrabban az igazoltatással találkoznak. Gyakran van szükség arra, hogy egy adott személy tekintetében szükséges további intézkedések megalapozásához, egy esetleges eljárás megindításához szükséges adatokat az eljáró rendőr megállapítsa. Ennek eszköze a rendőri igazoltatás.⁴⁰⁴ Az igazoltatás célja az igazoltatott személyazonosságának megállapítása, ami egyben -kevés kivételtől eltekintve- annak eldöntésére is szolgál, hogy szükség van-e további más rendőri intézkedésre. Az igazoltatás fontos eszköze továbbá a jogsértések megelőzésének, illetve megszakításának, valamint a bűnmegelőzésnek is. A gyakorlati tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy a végrehajtott igazoltatások jelentősebb hányada zárul úgy, hogy további rendőri intézkedések foganatosítására nem kerül sor. Ezekben az esetekben kiemelt fontossággal bír, hogy a jogkövetőnek bizonyult személyek az igazoltatást, mint rendőri intézkedést, hogyan „élték meg”, illetve a velük szemben intézkedő rendőrrel (rajta keresztül az egész Rendőrségről) milyen képet alakítanak ki. Megítélésem szerint ez a megállapítás legalább annyira igaz akkor is, ha az igazoltatás alá vont személy külföldi, hiszen ő a rólunk, rendőrökről alkotott véleményét határainkon túlra is elviszi.

⁴⁰³ Lásd: Rtv. 33-35, 37-39, 44 §-t

⁴⁰⁴ Lásd: www.zsaru.hu/modules.php?name=News&file=article&sid=2149

A tárgykörben folytatott kutatásom során igyekeztem fellelni olyan dokumentumot, amely speciálisan a külföldiekkel szembeni rendőri fellépéssel -különös tekintettel például a velük szemben végrehajtott igazoltatással- kapcsolatban módszertani útmutatást adna a végrehajtó rendőr számára. Nem sok sikerrel jártam. A témához kapcsolódó, nagyon kevés dokumentumban elsősorban a nyelvi és kommunikációs problémák leküzdése jelenik meg fő gondként. Azokkal a megállapításokkal, amelyek ezek fontosságát hangsúlyozzák - magam részéről- maximálisan egyetértek, azzal a kiegészítéssel, hogy ez a problémakör ettől komplexebb és mélyebb vizsgálatot igényel annak érdekében, hogy a külföldiekkel szembeni rendőri intézkedések hatékonyságukat megtartva valóban „kulturáltak” és egyben a Rendőrség határainkon túli tekintélyét és presztizsét növelők legyenek.

Számtalan tanulmány foglalkozott már azzal, és egyben igazolta – ezért én alapvetésként fogadom el –, hogy a polgárokból (állam-, vagy külföldi-, e tekintetben mindegy) a rendőrökkel való hivatalos érintkezés, különösen ha ezt a hivatalos személy kezdeményezi, adrenalin szint emelkedést, egyfajta feszült állapotot eredményez. Ez azokra a jogkövető állampolgárainkra is igaz, akiknek amúgy nincs is félnivalójuk a hatóságoktól, akkor mit várhatunk azoktól a külföldiektől, akiknek a számukra idegen közegben még kommunikációs problémákkal is meg kell küzdeniük. Mi más ez, ha nem potenciális konfliktusforrás? Ahhoz, hogy a problémát kezeljük, a teendőinket meghatározzuk először tisztáznunk kell a konfliktus alapvető ismérveit.

A konfliktussal kapcsolatos publikációk, szakirodalmak száma végeleáthatatlan. A magam részéről most Végh József nyugállományú rendőr ezredes, klinikai szakpszichológus meghatározását idézem, amely szerint: *„a konfliktus emberek, csoportok közötti észlelt véleménykülönbség, polarizáció, amelyet érzelmek, és indulati feszültség kísér, és minél magasabb az indulati feszültség annál súlyosabb a konfliktus, tehát elsősorban nem a vélemények távolsága határozza meg, hanem a konfliktust kísérő érzelmi, indulati feszültség.”*⁴⁰⁵

A külföldiekkel kapcsolatban kialakuló konfliktusok leggyakoribb okainak a következőket tekintem (nem a teljesség igényével):

- talán a leggyakoribb ok a kommunikációs félreértés. (Általánosságban igaz, hogy a konfliktusok 80%-a keletkezik ebből),
- információ hiány. Az emberek mindig jó döntéseket hoznak a rendelkezésükre álló információk alapján, ezért is olyan fontos az információ. Ha kezelni akarjuk a konfliktusokat, akkor rendbe kell tenni a kommunikációs rendszert, az információáramlást,
- nem tudatosult előítéletek. Ezek az előítéletek egy nem tudatosult beállítódást alakítanak ki, fokozottan torzítják az információkat, ami következtében a helyzetre nézve rosszdöntéseket hozunk (pl. a cigánysággal, arabokkal, kapcsolatban),
- a konfliktusban résztvevő külföldiek faji, vallási, etnikai hovatartozásából adódó tradicionális, írott és íratlan szabályok ismeretének hiánya,
- a konfliktusban résztvevők eltérő kulturális értékei, szabályai. Bizony előfordul, hogy az adott népnek, népcsoportnak más szabályozó értékei vannak valamire mint nekünk, és ez okoz konfliktust,

⁴⁰⁵ Végh József ny. r. ezredes, klinikai szakpszichológusnak az ENSZ Menekültügyi Főbiztoság szervezésében, Gyöngyöstarjányban megrendezett konferencián, 2006. október 29-én megtartott előadásában használt definíciója

- érékkülönbség, amikor az egyik csak a másik kárára győzhet. Ez sokszor azért vezet konfliktushoz, mert a meglévő konfliktust ebben az esetben győztes-vesztes módon kezelik. Sokkal célravezetőbb lenne ezekben az esetekben a problémamegoldó stílust preferálni.

Az általam felsorolt lehetséges okok közül valamennyi, külön-külön önálló tanulmányt érdemelne. Részletes kifejtésükre én most nem vállalkozom. Gyakorlati tapasztalataimra támaszkodva kívánom felhívni a figyelmet az általam legnehezebben kezelhetőnek ítélt konfliktus kialakulási okra, amikor az intézkedést fogantató rendőr nem, vagy nem kellő mértékben tájékozott az intézkedés alá vont külföldi faji, vallási, etnikai hovatartozásából, eltérő kulturális szokásaiból adódó, esetenként akár „törvényi erővel” bíró szabályokkal.

A legkézenfekvőbb példát talán az arab világ adja számunkra (számunkra: ez alatt az európai keresztény-zsidó kulturális közeget értem) túlzottan konzervatívnak tűnő vallási szokásaival. Játsszuk el a gondolattal, hogy egy iszlám vallású férj és feleség esetében milyen problémákat jelenthet egy egyszerű igazoltatás végrehajtása, különösen annak keretében a személyazonosság megállapítása. Az igazoltatás során a rendőrnek -a hatékony intézkedés elérése, valamint a felesleges konfliktusok elkerülése érdekében-, a kommunikáció során célszerű tudomásul vennie a férj „túlzott” dominanciáját, így akár azt is, hogy a feleség, vallási kötelezettségeinek betartása miatt, akár ki is zárhatja magát a kommunikációból. Ehhez kapcsolódva igen komoly szakmai kihívást jelentene például egy csadort viselő hölgy személyazonosságának megállapítása.

A szükséges ismeretanyag elsajátítása nehezen áthidalható korlátok közé szorul. A világban ma jóval több, mint hatmilliárd ember él. Hogy ez a hatalmas embertömeg hány hitrendszer, egyház, felekezet, vallási szervezet között oszlik meg, azt elvi és gyakorlati okok miatt sem lehet pontosan megmondani. Nem pusztán olyan nehézségekről van szó, hogy mondjuk az Egyesült Államokban több tízezer olyan önálló vallás van, amelyek formális különállásuk ellenére, a protestáns hagyomány néhány vagy néhány tíz változatát képviselik, és nem csak arról, hogy a „törzsi vallások” esetében az „egy törzs- egy vallás” elv alkalmazása vallások újabb ezreit „szüli”.

A vallások sokasága miatt, a különböző tradíciók és szokások mindegyikének ismerete objektív korlátként jelentkezik a végrehajtói állomány számára. Ennek a hatalmas ismeretanyagának az elsajátítása elvárásként nem fogalmazható meg számukra.

Elvileg nem egyértelmű, de gyakorlatilag józan módon a világ nagy valláskataszterei néhány száz vallást regisztrálnak, a statisztikailag vagy vallástörténeti szerepüket illetően valóban jelentősek száma, pedig alighanem még a százat sem éri el. Ha pedig még ennél is takarékosabban a „világvallásokra” vagy a „nagy vallásokra” koncentrálunk, akkor végül kialakul a vallási rendszerek és vallástípusok azon, néhány tíz elemből álló köre, amely jól használható és kellően pontos leírását teszi lehetővé világunk vallási szerkezetének. Ennek köszönhetően a legmeghatározóbb vallások alapvető tradícióinak ismerete már sokat segíthet az intézkedő rendőrnek az esetleges (és felesleges) konfliktusok kialakulásának megelőzésében. Ez azonban még csak a vallási szokások ismeretét jelenti. Hátra vannak még a faji, etnikai hovatartozásból, valamint az eltérő kulturális közegből való származás sajátosságai, amelyeknek legalább nagybani ismerete és tiszteletben tartása szintén célszerű bármely rendőri fellépés során.

A fentiekben leírtak alapján úgy gondolom, hogy helytálló a problémafelvetésem és az a megállapításom, hogy a külföldiekkel szembeni rendőri fellépések, intézkedések

alkalmával – természetesen a vonatkozó jogi és egyéb normák betartása mellett – nagyobb körültekintéssel kell eljárni, és a külföldiek faji, vallási, etnikai, kulturális hovatartozásából adódó szokásainak „ismerete és figyelembe vétele” csak elősegítheti a hatékonyabb rendőri intézkedés végrehajtását. Természetesen tudom, hogy a rendőri állomány többsége rendelkezik olyan általános műveltséggel, ismeretanyaggal, hogy a problémát képes felismerni, azonban azt kétlem, hogy részesült olyan képzésben, amely az általam felvetett konfliktusforrások kialakulásának megelőzésére vonatkozó módszertani útmutatásokat tananyagként tartalmazta volna. Azzal is tisztában vagyok, hogy a helyzetfelismerő készség, a „rendőri talpraesettség” önmagában is sokat segíthet, azonban biztos vagyok abban, hogy mindez nem helyettesítheti a tananyagba épített, rendszerezett, módszertanilag felépített ismeretanyag elsajátításával szerzett tudást. Szintén megfontolás tárgyát kell képeznie annak a nem elhanyagolható kérdésnek, hogy hol van a végrehajtó állomány ilyen irányú terhelhetőségének határa, hisz már most is számtalan jogszabályt, nagy mennyiségű egyéb szabályozó anyagot, módszertani útmutatót kell készsége szinten ismernie.

Úgy érzem e gondolatok mezsgyéjén haladva most jutottam el ahhoz a ponthoz, amikor írásom mottójaként választott idézetet újból elő kell vennem. Nem hiszem, hogy azok a gondolatok amelyeket felvettem ne lennének helytállóak, azonban azt is körültekintően meg kell vizsgálni, hogy a jelenleg szabályozott környezetben milyen konkrét lehetőségek állnak rendelkezésünkre, azaz milyen teendőink is lehetnek. Különösen igaz ez akkor, amikor a közvéleményben még továbbra is él az a vélemény, hogy a rendőrök a gyakorlatban bárkit, bármikor igazoltathatnak, annak ellenére, hogy az Rtv. jelenleg hatályos szövege másképpen rendelkezik: „29. § (1) A rendőr a feladata ellátása során igazoltathatja azt, akinek a személyazonosságát a közrend, a közbiztonság védelme érdekében, bűnmegelőzési vagy bűnüldözési célból, a tartózkodása jogszerűségének megállapítása céljából, közlekedésrendészeti ellenőrzés során, továbbá az igazoltatott vagy más természetes, illetve jogi személy és egyéb szervezet jogainak védelme érdekében kell megállapítani.”⁴⁰⁶

Ez alapján azt mondani, hogy a rendőr bárkit igazoltathat, nem helyes, hisz azt csak célhoz kötötten lehet megtenni. A hivatkozott szakasz harmadik fordulata azonban a „tartózkodás jogszerűségének megállapítását” olyan célként nevesíti, amelyik a külsőségeikben, megjelenésükben „nyilvánvaló külföldiek” tekintetében jelentősebb szelektálást nem tesz lehetővé. Az igazoltatás ez esetben nem kikerülhető kötelezettségként jelentkezik a rendőr számára.

A feladat végrehajtásához azonban mindazon ismeretekre szüksége van az intézkedőnek, amelyekre a korábbiakban utaltam. Ezekkel az ismeretekkel egyrészt általános műveltsége miatt – természetesen eltérő mértékben – rendelkeznek kollegáink, azonban a meglévő ismeretek célirányos pontosítása, valamint továbbfejlesztése minden rendőr számára célszerű és indokolt. Meg kell vizsgálni azonban azt, hogy ez a feladat hogyan hajtható végre, a téma milyen oktatási, képzési formában, hol helyezhető el mint elsajátítandó ismeretanyag. Én úgy ítélem meg, hogy a jelenlegi rendőri képzési formák mellett e témával foglalkozó új képzési, oktatási formák bevezetésére, új típusú tanfolyamok, speciális továbbképzések szervezésére nincs szükség, azonban a jelenleg meglévő formákban kisebb vagy nagyobb mértékben helyet lehet és kell is találni a külföldiekkel szembeni rendőri intézkedések specifikumainak ismertetésére. A nyelvi képzés és a kommunikációs képességek fejlesztése mellett ez is fontos feladat.

⁴⁰⁶ Rtv. 28.§

A Rendőrség korlátozott lehetőségei, pénzügyi, anyagi és számtalan más nehézségei -mint aktív rendőr előtt- előttem is, részben ismertek. Tisztában vagyok azzal is, hogy jelenleg talán nem ez a Rendőrség számára a legégetőbb és legfontosabb feladat. Abban azonban biztos vagyok, hogy a végrehajtói állomány irányába tett tájékoztatás, egy figyelemfelhívás már segíthet azon, hogy felesleges konfliktus helyzetek ne alakuljanak ki a külföldiekkel szembeni rendőri intézkedések alkalmával. Írásommal én is csak arra tettem szerény kísérletet, hogy felhívjam a figyelmet e lehetséges problémaforrásra...